

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Παπαβασιλείου Βασίλης
Επίκουρος Καθηγητής

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

- Ο περιβαλλοντικά υπεύθυνος πολίτης διαμορφώνεται μέσα από την ευρύτερη παιδεία
- που ξεκινά από το οικογενειακό περιβάλλον που θέτει τις βάσεις του αξιακού συστήματος
- καλλιεργείται στο σχολείο, με αφετηρία τον βρεφονηπιακό σταθμό και το νηπιαγωγείο
- και αναπτύσσεται στη γειτονιά, τη συνοικία, την πόλη, την πατρίδα, την οικουμένη.

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΑΔΙΑ

Η μεθοδική οργάνωση ενός περιβαλλοντικού προγράμματος περιλαμβάνει τέσσερα βασικά στάδια:

(α) προβληματισμός – επιλογή θέματος,

(β) σχεδιασμός – προγραμματισμός,

(γ) διεξαγωγή - υλοποίηση,

(δ) διάχυση γνώσεων και εμπειριών - αξιολόγηση – αναστοχασμός.

1. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ – ΕΠΙΛΟΓΗ ΘΕΜΑΤΟΣ

Πρωταρχικά κριτήρια επιλογής αποτελούν
η σημαντικότητα του ζητήματος,
η επικαιρότητα,
η κρισιμότητα,
η άμεση σχέση του με το τοπικό περιβάλλον των
μαθητών/τριών
και το ενδιαφέρον που παρουσιάζει (Τσαμπούκου-
Σκαναβή, 2004: 170-171).

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ – ΕΠΙΛΟΓΗ ΘΕΜΑΤΟΣ

- Στην επιλογή του θέματος χρήσιμη είναι η τεχνική της «ιδεοθύελλας» ή «καταιγισμού ιδεών».
- Σε όλα τα μέλη της περιβαλλοντικής ομάδας δίνεται η δυνατότητα να εκφράσουν ελεύθερα κάθε θεματική ενότητα που τους ενδιαφέρει (Ξανθάκου, 1998: 95-96).
- Εάν τα προτεινόμενα θέματα είναι πολλά, γίνεται λογική κατηγοριοποίηση των θεμάτων και ακολουθεί συζήτηση για κάθε κατηγορία.
- Στη συνέχεια, δημοκρατικά τα μέλη της ομάδας καταλήγουν συναινετικά στο τελικό θέμα.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ – ΕΠΙΛΟΓΗ ΘΕΜΑΤΟΣ

- Στο πλαίσιο της «Δεκαετίας της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη» (2005 -2014) προτάθηκαν ανά έτος τα παρακάτω θέματα:
- “Νερό – Γαλάζιος Πλανήτης”,
- “Καταναλωτισμός & Περιβάλλον”,
- “Δάσος – Πράσινος Πλανήτης”,
- “Γεωργία, Διατροφή & Ποιότητα Ζωής”,
- “Ενέργεια - Ανανεώσιμες Πηγές & Τοπικές Κοινωνίες”,
- “Εκπαίδευση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα”,
- “Υγεία & Παραγωγικές Διαδικασίες”,
- “Ανθρωπογενές Περιβάλλον & Αειφόρος Διαχείριση”,
- “Ενεργοί Πολίτες” (Bhaskar, 2003).

2. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ - ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Στο σχεδιασμό περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων,

- οι σκοποί και οι στόχοι,
- το χρονικό πλαίσιο,
- η κατανομή σε ομάδες και οι υποχρεώσεις της κάθε ομάδας,
- η μεθοδολογία που θα αξιοποιηθούν,
- οι πηγές πληροφόρησης από τις οποίες θα αντλήσουν χρήσιμα στοιχεία,
- οι δραστηριότητες που θα υλοποιήσουν,
- οι χώροι δράσης τους οποίους θα επισκεφτούν,
- οι ειδικοί με τους οποίους θα επικοινωνήσουν,
- οι φορείς με τους οποίους θα συνεργαστούν κ.λπ. (Ballantyne & Packer, 2005).

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΣΕ ΟΜΑΔΕΣ

- Η κατανομή των μαθητών/τριών σε ομάδες είναι ιδιαίτερα σημαντική
- Με δημοκρατικές διαδικασίες, επιλέγεται ο συντονιστής και καθορίζονται οι αρμοδιότητές του, καθώς αποτελεί το σύνδεσμο των ομάδων.

ΣΤΟΧΟΘΕΣΙΑ

- Οι σκοποί και οι στόχοι πρέπει να σχεδιάζονται με κατευθυντήριους άξονες τα συμπεράσματα των Παγκόσμιων Διασκέψεων και των Διεθνών Συνεδρίων για το Περιβάλλον και την Αειφορία και θα αφορούν
- την ευαισθητοποίηση – συνειδητοποίηση,
- τις γνώσεις,
- τις αξίες – στάσεις,
- τις δεξιότητες – ικανότητες
- και δραστηριότητες – δράσεις.

ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

Η **σύνδεση** των περιβαλλοντικών θεμάτων με

- τα οικονομικά,
- τα κοινωνικά
- και τα πολιτιστικά,

κρίνεται απαραίτητη, καθώς συνδέονται δυναμικά, συγκροτώντας ένα ευρύτερο πλέγμα αλληλεπιδραστικών σχέσεων και ανατροφοδοτούμενων συσχετισμών.

ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Ο σχεδιασμός θα πρέπει να αποβλέπει στην πολύπλευρη θεώρηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, ώστε να αναδεικνύονται οι αξίες, οι αρχές και οι κοινωνικές επιδράσεις που συνδέονται με αυτά (Δημητρίου, 2005: 334).

Για να επιτευχθούν οι πολλαπλοί παιδαγωγικοί στόχοι, αναγκαία κρίνεται η διεπιστημονική προσέγγιση των κοινωνικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών, ηθικών και πολιτιστικών διαστάσεων της αειφορίας (Hopkins & McKeown, 2002: 18).

3. ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ - ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ

- Η υλοποίηση των δραστηριοτήτων γίνεται με βάση το σχεδιασμό που έχει προηγηθεί.
- Βέβαια, αν προκύψει κάποια δυσκολία ή αντιξοότητα υπάρχει η ευελιξία για κάποιες αλλαγές.
- Σε γενικές γραμμές σεβόμαστε τον σχεδιασμό, ωστόσο κάποιες μικροαλλαγές είναι επιτρεπτές, καθώς η συμβολή τους μπορεί να είναι θετική στην επίτευξη των στόχων.

ΒΙΩΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

- Η βιωματική προσέγγιση συνιστά απαραίτητο χαρακτηριστικό, καθώς ενισχύει τη μάθηση μέσα από την προσωπική ίδρυση σχέσης με τα υπό έρευνα πράγματα (Γεωργόπουλος, 2014: 235-236).
- Η βιωματική μάθηση αφορά στο σχεδιασμό, την οργάνωση και την υλοποίηση της παιδαγωγικής διαδικασίας με βάση το «learning by doing» (Δελούδη, 2002).
- Παραδείγματα

ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΔΡΑΣΗΣ

Η ικανότητα δράσης περιλαμβάνει τέσσερις άξονες:

- τη γνώση/επίγνωση,
- τη δέσμευση,
- το όραμα
- και τις εμπειρίες δράσης (Jensen, 2002).

4. ΔΙΑΧΥΣΗ ΓΝΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΩΝ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ – ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

- Η αξιολόγηση, στο πλαίσιο της Π.Ε. και της Ε.Α.Α. συνδέεται με την πορεία του περιβαλλοντικού προγράμματος από την αρχή μέχρι το τέλος.
- Στην αρχή της παιδαγωγικής διαδικασίας πολύ σημαντική είναι η «**Αρχική ή Διαγνωστική Αξιολόγηση**»,
- Ακολουθεί η «**Διαμορφωτική, Ενδιάμεση ή Σταδιακή Αξιολόγηση**» καθ' όλη τη διάρκεια της υλοποίησης των δραστηριοτήτων – δράσεων
- και η «**Τελική ή Συνολική ή Αθροιστική Αξιολόγηση**» για τον έλεγχο της επίτευξης των παιδαγωγικών στόχων αλλά και ως μια διαδικασία ανακεφαλαιωτική και ανατροφοδοτική.

Σχεδιασμός «Μελέτης Πεδίου»

Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της μελέτης πεδίου (field study) είναι η έξοδος από την αίθουσα διδασκαλίας.

Το «πεδίο» που θα επισκεφτεί η περιβαλλοντική ομάδα, μπορεί να ανήκει είτε στο φυσικό περιβάλλον, όπως μια ακαλλιέργητη έκταση, ένα υδάτινο οικοσύστημα –λίμνη, ποτάμι κλπ.– ένα χερσαίο οικοσύστημα –δάσος–,

είτε στο ανθρωπογενές περιβάλλον, όπως μια κατοικημένη περιοχή μιας πόλης, μια βιομηχανική μονάδα, κτήρια, πάρκα, βοτανικοί κήποι, εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού κ.ά.

Κατά τη «μελέτη πεδίου» οι εκπαιδευόμενοι χρησιμοποιούν όλες τους τις αισθήσεις για να παρατηρήσουν, να καταγράψουν, να συλλέξουν δεδομένα και να αποκτήσουν μέσα από μια ερευνητική διαδικασία γνώσεις κι εμπειρίες για το περιβάλλον.

Οργάνωση μελέτης πεδίου

Η μελέτη πεδίου οργανώνεται σε τέσσερα στάδια:

- **1. Η Επιλογή του πεδίου** (από μαθητές/τριες και εκπαιδευτικούς ---> Σε κάθε περίπτωση το πεδίο πρέπει να παρουσιάζει κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον).
- **2. Σχεδιασμός** (Διατύπωση στόχων, οργάνωση δραστηριοτήτων που θα αναπτυχθούν....)
- **Προετοιμασία εκπαιδευτικού:** Προπαρασκευαστική επίσκεψη και εξοικείωση με το αντικείμενο μελέτης, αντιμετώπιση τυπικών διαδικασιών.
- **Προετοιμασία μαθητών/τριών,** άντληση στοιχείων από πηγές πληροφόρησης.

Σχεδιασμός λίστας προετοιμασίας

Καλό θα είναι κατά σχεδιασμό να καταρτιστεί και μια *λίστα προετοιμασίας*, η οποία να περιλαμβάνει τα παρακάτω:

- Σκοπός επίσκεψης
- Ερωτήσεις που περιμένουν απάντηση
- Άδεια από τις αρχές
- Έγκριση διευθυντή – Συναίνεση γονέων και κηδεμόνων
- Εξασφάλιση κάποιου είδους μεταφοράς
- Διαθέσιμες ευκολίες (νερό, τροφή, τουαλέτες, κ.λπ.)
- Κίνδυνοι ή δυσκολίες
- Εφόδια
- Κόστος
- Διάρκεια
- Αναλογία ενηλίκων προς παιδιά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- 3. Εργασία στο πεδίο: Χωρισμός των μαθητών σε ομάδες, οι οποίοι αναλαμβάνουν να υλοποιήσουν τις συγκεκριμένες δραστηριότητες (----> με βάση το σχεδιασμό): Παρατήρηση, καταγραφή στοιχείων, φωτογράφιση, δειγματοληψία, (εφόσον το υλικό δεν είναι σπάνιο)

Αξιολόγηση

- 4. α) Αρχική αξιολόγηση (π.χ. διάλογος, ερωτηματολόγιο, ιδεοθύελλα...)
- β) Ενδιάμεση αξιολόγηση (π.χ. δραστηριότητα στο πεδίο...)
- Γ) Τελική αξιολόγηση: Εργασία στην τάξη: Εκτέλεση πειραμάτων για την επαλήθευση ή απόρριψη υποθέσεων και στοιχείων, σύνθεση των στοιχείων, κοινοποίηση των αποτελεσμάτων.

ΣΥΝΟΨΗ 1

- Η μεθοδική οργάνωση ενός περιβαλλοντικού προγράμματος περιλαμβάνει τέσσερα βασικά στάδια: (α) προβληματισμός – επιλογή θέματος, (β) σχεδιασμός – προγραμματισμός (γ) διεξαγωγή - υλοποίηση, (δ) διάχυση γνώσεων και εμπειριών - αξιολόγηση – αναστοχασμός.
- Καθένα από τα τέσσερα αυτά στάδια μπορεί να αναλυθεί σε επιμέρους φάσεις, χωρίς, βέβαια, ο διαχωρισμός αυτός να είναι απόλυτος.

ΣΥΝΟΨΗ 2

- Ο ρόλος των μαθητών/τριών στην επιλογή του θέματος, στο σχεδιασμό, στην υλοποίηση και την αξιολόγηση είναι ιδιαίτερα σημαντικός
- Κάθε περιβαλλοντική ομάδα μπορεί να σχεδιάζει, να υλοποιεί και να αξιολογεί δραστηριότητες και δράσεις αναπτύσσοντας συνεργασίες
- Ο σχεδιασμός περιβαλλοντικών προγραμμάτων πρέπει να εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο εκπαιδευτικού σχεδιασμού διαμόρφωσης ενεργών πολιτών.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ballantyne, R. & Packer, J. (2005). Promoting environmentally sustainable attitudes and behaviour through free-choice learning experiences: what is the state of the game? *Environmental Education Research*, 11,3, July 2005, 281-295.
- Bhaskar, N. (2003). Education for sustainable development: The Johannesburg Summit and beyond. *Environment Development and Sustainability*, 5, 231-254.
- Hopkins, C. & McKeown, R. (2002). ESD: an international perspective. In D. Tilbury, R.B. Stevenson, J. Fien & D. Schreudeur (Eds), *Education for Sustainability: responding to the global challenge*, Gland, Switzerland and Cambridge, UK, IUCN Commission on Education and Communication.
- Jensen, B. (2002). Knowledge, action and pro-environmental behaviour. *Environmental Education Research*, 8 (3), 325-334.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 4/2

Γεωργόπουλος, Α. (2014). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Ζητήματα Ταυτότητας*. Αθήνα: Gutenberg.

Δελούδη Μ. (2002). Βιωματική Μάθηση- Δυνατότητες αξιοποίησής της στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*. Online στο <http://www.pischools.gr/download/publications/epitheorisi/teyχος6/deloudi.PDF>

Δημητρίου, Α. (2005). Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ως μέσο για την ανάπτυξη της συνεργασίας των λαών, την κοινωνική δικαιοσύνη, την ειρήνη και τον πολιτισμό. Στο Α. Γεωργόπουλου (επιμ.), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Ο νέος πολιτισμός που αναδύεται*. Αθήνα: Gutenberg. 321-340.

Ξανθάκου, Π. (1998). *Η δημιουργικότητα στο σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Τσαμπούκου-Σκαναβή, Κ. (2004). *Περιβάλλον και Κοινωνία: Μια σχέση σε αδιάκοπη εξέλιξη*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

- ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ !!!